

Documentinformatie	Status: vastgesteld door bestuurder 1 september 2023, na interne raadpleging, besluitvorming MT VO en instemming MR VO.
Naam document: Examenvisie: Visie op afronding en overdracht	
Auteur: Allert de Geus & Wouter Modderkolk	
Versie dd.: definitief, 1 september 2023	

Visie op Afronding en Overdracht

"De vraag is niet, wat de mens moet kunnen en weten om zich in de bestaande sociale orde te kunnen voegen, maar wel wat er in aanleg in de mens aanwezig is en in hem ontwikkeld kan worden. Pas dan kan de opgroeiende generatie de maatschappij steeds opnieuw met nieuwe krachten verrijken"
(uit: *Zur Dreigliederung des Sozialen Organismus; Gesammelte Juftsätze 1919-1921; Stuttgart 1962*).

Inleiding

De onafhankelijke Commissie Kwaliteit Schoolexaminering onderzocht in 2018 op verzoek van de VO-raad hoe het gesteld is met de kwaliteit van de schoolexaminering. Zij concludeerde in haar rapport dat de deugdelijkheid van de schoolexaminering in het voortgezet onderwijs in het huidige systeem onvoldoende is gegarandeerd en deed aanbevelingen voor een betere kwaliteitsborging. De aanbevelingen van de commissie zijn door de VO-raad omgezet in negen actielijnen en door de algemene ledenvergadering aanvaard. De eerste actielijn, het ontwikkelen van een visie op toetsing en examinering, vormt de basis. Elke school ontwikkelt in samenhang met de onderwijskundige visie een visie op toetsing en examinering. De visie gaat over de bij de school passende kijk op schoolexaminering en over de borging van de kwaliteit, waaronder de procesmatige kwaliteit. Voorliggend is onze visie, met als titel: Visie op afronding en overdracht.

Afronding en overdracht

In dit visiedocument willen we expliciteren hoe wij, als scholen behorende bij de Stichting Scholengemeenschap voor Vrijeschoolonderwijs, invulling geven aan de afronding en overdracht van de ontwikkeling van onze leerlingen.

- Met **afronding** bedoelen wij de afronding van de vrijeschoolloopbaan van de leerling.
- Met **overdracht** bedoelen wij twee verschillende vormen van overdracht:
 - 1) De overdracht van het onderwijsproces van de school aan de leerling, die er zelf mee verder gaat, al dan niet in een vervolgopleiding.
 - 2) De overdracht van de jongvolwassene aan de maatschappij. Wij geloven dat onze oud-leerlingen de samenleving met nieuwe krachten kunnen verrijken.

Voordat we afronding en overdracht nader uitwerken gaan wij kort in op de doelstelling van ons vrijeschoolonderwijs

Doel van ons onderwijs

Onderwijs gaat over ontwikkeling en groei. Het gaat er in onze ogen over dat jonge mensen zich kunnen ontwikkelen tot vrije mensen. Mensen met mogelijkheden en idealen, die vanuit hun eigen levensvraag de wereld in kunnen gaan en zo tot volwassenwording komen. Wij willen bij de leerling een authentieke wil wekken om onderzoekend en lerend het proces van volwassenwording te gaan. Wij willen de autonome motivatie¹ van de leerling voeden en hem/haar competentie, betrokkenheid en autonomie laten ervaren. Alleen op die manier kan de leerling zelf richting gaan geven aan zijn eigen en unieke ontwikkeling. Niet alleen tijdens de schooltijd, maar ook daarna.

Onderwijspedagoog Gert Biesta werkt de rol van het onderwijs in het proces van volwassenwording uit aan de hand van drie functies of doeldomeinen: kwalificatie, socialisatie en subjectwording. Kortgezegd draait kwalificatie om competenties, kennis en vaardigheden. Socialisatie draait om betrokkenheid, normen en waarden. Subjectwording draait om autonomie, om de vraag hoe jouw persoonlijke vrijheid zich verhoudt tot de vrijheid van een ander en hoe je vanuit vrijheid

verantwoordelijkheid wilt nemen voor de wereld. Deze doeldomeinen staan niet op zichzelf, maar raken en overlappen elkaar. Bij dedoordenking van onze doelstelling in termen van afronding en overdracht, volgen wij de drie doeldomeinen.

Kwalificatie

Bij kwalificatie gaat het om de vraag 'Wat kan ik?'. Als je weet wat je kan, kan je je voegen in een sociale orde, bijvoorbeeld in een beroep of een rol in de maatschappij. Om te weten wat je kunt, moet je je verhouden tot kennis, inzichten en vaardigheden zoals deze door mensen en generaties voor jou zijn verworven, om vanuit die kennis en vaardigheden verder te bouwen aan nieuwe inzichten en vaardigheden.

diploma

Wij ronden het onderwijs in het kwalificatiedomein af met een maatschappelijk erkend diploma, dat toegang geeft tot werk en/of het vervolgonderwijs. Om toe te werken naar dat diploma vinden wij het belangrijk dat wij toetsenⁱⁱ en examens afnemen die de leerling en leraar inzicht geven in waar de leerling op een bepaald moment 'staat' in de ontwikkeling van zijn/haar kennis en vaardigheden ten opzichte van de maatschappelijk gestelde normering.

toetsen

Toetsen zijn voor ons krachtige pedagogische en didactische hulpmiddelen in het verzorgen van onderwijs in het kwalificatiedomein. Met onze toetsen geven en vragen wij de leerling gepaste en gedoseerde reflectie op de eigen ontwikkeling en geven wij de leerling effectieve feedback. De reflectie en feedback moeten eraan bijdragen dat de leerling weet waar hij/zij 'staat', zich eigenaar voelt van zijn/haar ontwikkelingsweg en zijn/haar leerproces wil en kan verbeteren.

Toetsen kunnen van formatieve of van summatieve aard zijn. Formatieve toetsing is vooral gericht op de voortgang en bijsturing van het leerproces. Het zijn toetsen '**voor**' het leren. Je zou in deze context beter kunnen spreken over formatief handelen. Summatieve toetsing vindt plaats als sluitstuk van een leerproces, om te meten of een bepaald leerdoel, al dan niet als diploma-eis, is behaald. Het zijn toetsen '**van**' het leren. In beginsel is het uitgangspunt dat alle summatieve toetsen ook een formatief karakter hebben. Met onze toetsing volgen en voeden wij de leerling in de breedte van zijn/haar ontwikkeling: dus niet alleen in het kwalificerende domein, maar ook op het gebied van socialisatie en subjectwording.

Kwaliteitsborging toetsen kwalificatiedomein

Wij vinden het belangrijk dat onze toetsen zorgvuldig zijn geconstrueerd. Daarom is het uitgangspunt dat bij toetsen met een grote summatieve functie binnen de vaksectie 1x per 2 jaar wordt gesproken over de borging van de kwaliteit van deze toetsen. Een verslag met werkafspraken per sectie wordt toegezonden naar de examencommissie ter archivering. Bijvoorbeeld, secties kunnen afspreken dat de toets vóór afname wordt nagekeken door een sectiegenoot. Eventueel kan er ook voor worden gekozen dat het verslag naar de rector of iemand anders gaat. In Zeist is het bijvoorbeeld de afspraak dat verslagen van sectie-overleggen naar de schoolleiding gaat

Kristalliseringspunt: het kristalliseringspunt van het domein van kwalificatie is voor ons de uitreiking van het eindexamen en de cijferlijst, nadat het examen is gemaakt.

Socialisatie

Socialisatie draait om de vraag 'Wie ben ik?' en 'Wie zijn wij?'. In het socialisatieproces incorporeert de leerling in de wereld en in zichzelf. Bij dit proces horen sympathie- en antipathiekrachten, die beide nodig zijn om weerstand te ervaren van waaruit een 'ik' geboren kan worden; met andere woorden, de leerling verkent en ontwikkelt (voorlopige) antwoorden op o.a. de vragen: wat vind ik waardevol en goed en wat juist niet? En wat betekent dat voor wie ik ben en wil zijn in de wereld?

Wij vinden het niet passend en wenselijk om de ontwikkeling in socialisatie uit te drukken en te duiden in exact vaststelbare variabelen zoals cijfers. Bij socialisatie gaat het vooral om onweegbare factoren. Wij zijn ons binnen het vrijeschoolonderwijs wel van deze factoren bewust, we doen ons best ze waar te nemen en ze te duiden. Dat doen we vanuit de verbinding die wij aangaan met de leerling, de groep, de klas en de school als gemeenschap. Als school willen we leerlingen een rijke, veilige en veelkleurige socialiserende context bieden. Bijvoorbeeld in sociale 'oefenmomenten' zoals in groepswork, projecten, klassengesprekken tijdens het periodeonderwijs en de vaklessen, individuele gesprekken tussen leraar en leerling en leerlingen onderling, opdrachten/oefeningen waar oordeelsvorming centraal staat in de hogere leerjaren, de reizen, stages, werkwerken, het samen vieren van jaarfeesten, de voorstellingen, het LOB-programma en de (koor-)concerten.

In onze terugkoppeling naar ouders en leerlingen (rapporten en getuigschriften) besteden wij expliciet aandacht aan de ontwikkeling van de leerling binnen dit doeldomein.

Kwaliteitsborging afsluiting en afronding socialisatiedomein

Leraren, mentoren en andere relevante medewerkers van de school komen geregeld samen om het over de ontwikkeling van de leerlingen op dit gebied te spreken. Waaronder tijdens rapportvergaderingen en tijdens kindbesprekingen die volgens een vaste structuur vorm worden gegeven. Daarnaast organiseren we binnen de SGVVS of de Vereniging van Vrijescholen geregeld een audit waar expliciet aandacht wordt geschonken aan het socialisatiedomein.

Kristalliseringspunt: het kristalliseringspunt van het domein van socialisatie is voor ons 'de laatsteschooldag' waarbij de leerlingen afscheid nemen van de school, hun klasgenoten en hun leraren.

Subjectwording

Bij subjectwording gaat het om de vraag: Wie wil ik worden en hoe wil ik in de wereld zijn? Voor ons is subjectwording het belangrijkste domein. Niet voor niets noemt Gert Biesta vrijeschoolonderwijs 'subjectiverend onderwijs'. Voor ons zijn kwalificatie en socialisatie geen doel op zich zijn, maar zijn zij dienstbaar aan de subjectwording. Iedere morgen spreken de leraren op onze scholen de volgende woorden uit 'Nu is vanuit de wereld van de geest afgedaald dit kind tot ons. Gij hebt zijn raadsel te ontsluiten, van dag tot dag, van uur tot uur' en zeggen de leerlingen 'rond te zien in de wereld'.

Het ontsluiten van het unieke raadsel van elk kind vraagt van leraren aandacht, verbinding en vertrouwen in en met de leerlingen. Subjectwording ontwikkelt zich als de leerling vanuit vrijheid verantwoordelijkheid neemt voor zichzelf en de wereld. Dit proces leggen we niet op, wel bieden we de context en de randvoorwaarden, vanuit een grondhouding van verbinding en zorgvuldigheid.

Kwaliteitsborging afsluiting en afronding subjectwordingsdomein

Subjectwording laat zich niet vatten in programma's of schema's. Net zoals bij het socialisatiedomein zullen we wel geregeld stil staan bij de vraag hoe wij vormgeven aan de ontwikkeling bij de leerling in het kader van subjectwording. Op een waardevolle manier bijdragen aan de subjectwording van de leerlingen vraagt van de individuele leraar een authentieke betrokkenheid bij de leerlingen. Tijdens onder andere de Parcivalperiode, het eindwerkstuk, kunstprojecten en de biografische gesprekken die worden gevoerd met de leerlingen zie je dat binnen dit domein ruimte wordt gecreëerd voor kiemkrachtige impulsen. Ook de vertelstof die wordt behandeld tijdens de diverse jaarlagen wekken iets van het verlangen bij de leerlingen op om op een volwassenwijze in de wereld te gaan staan. Elke individuele leraar zal zelf moeten zoeken op welke wijze hij/zij vanuit zijn eigen subject op een waardevolle manier werkzaam is op het gebied van subjectwording. Hiervoor is tijd, reflectie en inspiratie nodig. Deze tijd en aandacht voor dit thema willen we creëren in de vorm van studiemomenten, waarbij we onze eigen scholingsweg kunnen gaan. Daarnaast zullen we ook tijdens interne audits aandacht schenken aan dit onderwerp.

Kristalliseringspunt: het kristalliseringspunt van het domein van subjectwording is voor ons de uitreiking van het Vrijeschool Eindgetuigschrift. Hierin hebben de leraren een karakterisering geschreven over hoe zij de leerling hebben gezien en ervaren tijdens de schooltijd. Daarnaast staat in het eindgetuigschrift beschreven hoe de leerling is verschenen binnen het creatieproces van zijn/haar eindwerkstuk.

Congruentie en verantwoordelijkheid

De drie hiervoor beschreven domeinen staan niet op zichzelf en zijn niet te verdelen in tijd en ruimte of over personen. De schooltijd is in onze ogen een aaneenschakeling van pedagogische momenten, van de begroeting door de conciërge tot het schoolconcert, van de scheikundeproef tot de kunstreis. In deze momenten heeft de leraar een eigen rol, taak en verantwoordelijkheid en is hij/zij ontwerper en uitvoerder van de eigen lessen.

Wij zoeken zelf ook doorlopend naar de balans in de domeinen van kwalificatie, socialisatie en subjectivering. In onze eigen ontwikkeling betekent dat de balans in *vakmanschap* (kwalificatie: de zaak), *eigenaarschap* (socialisatie; ruimte nemen en laten) en *leiderschap* (de persoon; verbinden en begrenzen)

Wij zijn ons ervan bewust dat wij ons, al werken de leraren in hoge mate autonoom, in gezamenlijkheid op drie terreinen bewegen. Het is onze opdracht om daarin congruent te zijn, trouw aan onze doelstelling. Over deze opdracht willen wij, nieuwsgierig en ambitieus, met elkaar het gesprek blijven voeren. Zo willen wij onderzoekend en lerend, het onderwijs en onszelf blijven vernieuwen.

ⁱ Begripsverduidelijking: Autonome motivatie wordt gevoed wanneer de leerling het gevoel heeft dat hij/zij competentie, betrokkenheid en autonomie ervaart welke weer worden gevoed door het krijgen van effectieve feedback hierop. Leerlingen krijgen effectieve feedback wanneer de feedback ertoe bijdraagt dat de leerlingen zijn/haar leerproces kan verbeteren en de leerling zich gesterkt voelt in zijn competentiebeleving, betrokkenheid bij het leerproces en de les-/ontwikkelingsstof vergroot wordt en dat alles doet de leerlingen omdat hij/zij dat wil en belangrijk vindt/is gaan vinden.

ⁱⁱ Begripsverduidelijking: Onder toetsing (ook wel assessment of evaluatie genoemd) verstaan wij alle vormen van evalueren van de lesstof bedoelt; dit kan schriftelijk, mondeling, in de vorm van een handelingsdeel of een praktische opdracht.